

Bart Defrancq
Hogeschool Gent – Vertaalkunde

bart.defrancq@hogent.be

Leesbaarheid: hoe moeilijk is uw syllabus voor uw studenten?

Lezen is één van de meeste complexe taken waarmee onze hersenen bezig kunnen zijn: het vergt aandacht, taalkennis, geheugen, beweging, coördinatie, anticipatie,... Het succes van lezen hangt af van de eigenschappen van de tekst en van het lezerspubliek. Leesbare teksten zijn namelijk leesbaar voor een bepaald publiek.

De leesbaarheid van een tekst wordt meestal uitgedrukt met een score. Die houdt verband met het aantal jaren opleiding dat nodig is om de tekst te kunnen begrijpen. De basis van zo'n score is een berekening waarin meestal de volgende kenmerken van de tekst voorkomen:

- de gemiddelde lengte van de zinnen in woorden;
- de gemiddelde lengte van de woorden in lettergrepen;
- de frequentie van de gebruikte woorden in de taal.

Deze kenmerken geven een eenzijdige en simplistische indruk van een tekst, maar ze zijn het gemakkelijkst te meten en ze zijn niet helemaal onbetrouwbaar.

Het leespubliek aan de hogescholen en universiteiten is een gevorderd leespubliek. Dat veronderstellen we toch. Studenten hebben normaal twaalf jaar opleiding achter de rug en kunnen teksten begrijpen die boven het gemiddelde niveau uitsteken. We verwachten dat ze aan het einde van de opleiding teksten begrijpen die maar 20% tot 30% van de bevolking aankan. Die verwachtingen zijn terecht, maar studenten lossen ze niet allemaal in, zeker niet de instromende studenten. Recente studies tonen aan dat in Vlaanderen 25% studenten in het eerste jaar universiteit problemen hebben met gedetailleerd lezen (Cuvelier *et al.* 2010). In Nederland haalde ruim een derde van de HAVO-studenten en de helft van VWO-studenten de leesniveaus niet die de Expertengroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen aanbeveelt (Kerkhofs 2008).

Ook studenten hebben verwachtingen die niet altijd worden ingelost. Zij mogen verwachten dat met hun leesvaardigheid rekening wordt gehouden in syllabi en ander lesmateriaal. Er is weinig onderzoek naar de vraag of leesbare teksten ook makkelijker zijn om te studeren, maar zoiets lijkt wel aannemelijk. Mijn onderzoeksmateriaal wijst uit dat maar één op zes syllabi van het eerste jaar universiteit of hogeschool geschikt is voor zijn publiek. Het gaat dan nog meestal om syllabi schrijfvaardigheid of communicatietechnieken die het goede voorbeeld moeten geven.

Er zijn zes problemen die typisch lijken voor syllabi (de voorbeelden komen uit syllabi die docenten me opgestuurd hebben en die liever anoniem blijven):

1. De doorlopende tekst is te lang. Er zijn te weinig rustpunten. Lezers zijn niet gemotiveerd en hebben het moeilijk om aandachtig te blijven.

2. Zinnen zijn te lang. De gemiddelde lengte van zinnen in syllabi ligt tussen 14 en 24 woorden. Een gemiddelde van 14 woorden is aangewezen. Langere zinnen betekenen meer werk voor het geheugen: er is meer informatie voor handen en die moet ook langer worden bijgehouden. In (1) zien we een typisch voorbeeld van een extreem lange zin uit een syllabus:

- (1) De confrontatie tussen oud en nieuw leidt tot conflictsituaties die onder meer tot uiting komen in de reactie van de Duitse componist en theoreticus Johann Adolf Scheibe (1708-1776) die zich in zijn tijdschrift *Der critische Musikus* van 14 mei 1737 afzet tegen de overdaad van het barokke, zeg maar Bachs contrapunt, waarin de hoofdzaak van de nevenzaak niet te onderscheiden is, met als gevolg een gebrek aan *Schönheit der Harmonie* en de onmogelijkheid om 'den Gesang' waar te nemen.

3. Zinnen worden vaak onderbroken met haakjes, gedachtestreepjes, bijzinnen. Auteurs bereiken hiermee meestal het omgekeerd van wat ze bedoelen: het deel tussen haakjes of in de bijzin leidt de aandacht af, terwijl het niet zo belangrijk is. (2) is een typisch voorbeeld van 'gehaak':

- (2) Daar de arbeiders in de nieuwe industrie konden overgaan tot het stellen van eisen om levensvoorwaarden (lage lonen, lange arbeidsduur, enz ...) te verbeteren, wil de burgerij hen dat langs wettelijke weg onmogelijk maken (verbod van staking, verbod op syndicaten, verbod op corporaties).

4. De tekst bevat veel vaktermen die niet uitgelegd worden of op de verkeerde manier uitgelegd worden. Vaktermen zijn weinig frequent in het alledaagse taalgebruik. De inspanning en de tijd die nodig zijn om ze te verwerken is langer dan bij frequentere woorden. Vaktermen horen nochtans bij opleidingen in het hoger onderwijs. Het is daarom ook goed om ze te gebruiken, maar lezers stellen het op prijs als vaktermen worden uitgelegd. In voorbeeld (3) legt de auteur nauwelijks uit wat "fagocyteren" en "macrofagen" betekenen. H/zij verwijst lezers naar delen van de syllabus die pas later komen:

- (3) Zeer fijne partikels of druppels die toch tot aan de alveoli zouden geraken (waar geen mucus aanwezig is) worden gefagocyteerd (= celvraat zie ook verder) door de macrofagen (zie infra) in de alveoli.

5. De tekst bevat veel abstracte woorden. Die verhogen het volume informatie dat per zin of per alinea wordt gegeven. Lezers onthouden daarom minder van zo'n teksten. Abstractie is nochtans iets wat we studenten ook willen bijbrengen. Daarom is het beter om abstractie niet te vermijden, maar ze in de tekst wel zorgvuldig op te bouwen. (4) toont een voorbeeld van abstract taalgebruik:

- (4) Een omschrijving van deze termen zal nooit sluitend zijn [...]. De hanteerbaarheid van de definitie in de praktijk vraagt echter om een consensus op dit vlak.

6. Gedachtegangen worden niet uitgewerkt. Vaak ontbreken er in syllabi elementen die belangrijk zijn om een gedachtegang aannemelijk te maken voor iemand met minder kennis over het onderwerp. Docenten veronderstellen dan dat studenten uit hun algemene kennis of uit andere opleidingsonderdelen achtergrondkennis halen en de ontbrekende elementen invullen. Dat loopt wel eens fout, omdat die achtergrondkennis er niet is. In (5) is bijvoorbeeld niet duidelijk wat de auteur bedoelt met het stukje vanaf "Marxisme". In wat voorafgaat is geen sprake van marxisme, noch van "historisch determinisme":

- (5) Na de val van de Berlijnse Muur (1989) en het opdoeken van de Sovjet-Unie (1992) zakte het communisme als ideologie in elkaar. De Belgische KP besloot in 1992 eerder te werken als beweging, niet meer als partij. Het Marxisme is vandaag nog bruikbaar als politieke analyse maar niet als historisch determinisme. Linkse partijen hanteren daarom vaak die analyse maar staan open voor andere oplossingen

Ik zal tonen dat deze voorbeelden vrij gemakkelijk aangepakt kunnen worden. Nuance, vaktaal en academisch taalgebruik hoeven daar niet onder te lijden.

Referenties

- Cuveliers, P., D. Berckmoes, H. Rombouts & K. Hertogs (2010). *Monitoraat op maat. Taalstimulering academisch Nederlands aan de Universiteit Antwerpen. Rapport derde jaar*. Antwerpen.
[http://webh01.ua.ac.be/linguapolis/mom/Monitoraat_op_maat_derde_werkingsjaar_2008-2009.pdf]
- Defrancq, B. (2009). *Leesbaar schrijven*. Antwerpen: Garant.
- Kerkhofs, R. (2008). *De leesvaardigheid van Havo 4/5 en Vwo 5/6 leerlingen*. Bureau ICE: Bachelor thesis.